

«Київській старині» так і не вдалося знайти жодної людини, яка б погодилась на редагування праці Олександри Яківни. У 1901 р. Євген Чикаленко поставив ультиматум «Київській старині», якщо з 1902 р. не буде надрукована праця з правильним викладом, часопис буде вимушений віддати історикіні рукописи, виплативши всі належні кошти. А сама «Київська старина» муситиме написати самокритичну статтю про цю історію. Часопис повністю проігнорував як Олександру Єфименко із проханням видати монографію з мінімальними правками, так і ультиматум Євгенія Чикаленка про статтю з суперечкою з «Київською стариною».

У такій ситуації авторка перестала відчувати себе зобов'язаною часопису, і вже у 1901 та 1903 рр. самостійно видала свої перші три розділи. Вони були опубліковані у відомому на той час виданні «Журнал для всех». А вже у 1906 р. вийшла повна праця [1, 50].

Олександра Єфименко, пишучи працю «Історія українського народу», більшою мірою описувала саме внутрішню історію України. Приділила увагу Литовсько-Польському періоду, досліджуючи й західні терени України [2, 6].

Отже, Олександра Єфименко, пройшовши складний авторський шлях, сповнений критики та зневажливого ставлення до неї та її праці, до останнього відстоювала свої дослідження. Незважаючи на скрутний фінансовий стан, через який іноді потрібно було миритись із неповагою до себе, історикіня все-таки змогла видати фундаментальну працю, зберігши за собою авторство та виклад матеріалу, що не може не бути прикладом для сучасних науковців боротись за свої погляди та концепції.

Джерела та література

1. Капелер А. Самоучка, жінка, кацапка: Олександра Єфименко та Київська історична школа. *Україна модерна*. 2010. С. 46–76.
2. Єфименко А. Я. История украинского народа. Киев: Лыбедь, 1990. 512 с.
3. Стариков Г. М. Матеріали до біографій Петра та Олександри Єфименків. *Сумський історико-архівний журнал*. 2009. № VI–VII. С. 36–61.

Пилипчик Яна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПЕРЕЯСЛАВ 1654 РОКУ У ПОТРАКТУВАННІ Н. ПОЛОНСЬКОЇ-ВАСИЛЕНКО

Ключові слова: Переяславська угода, Б. Хмельницький, Московський уряд.

Keywords: Pereyaslav agreement, B. Khmelnytskyi, Moscow government.

У житті й творчості визначної історикіні Наталії Полонської-Василенко, як у краплі, відбилосся чи не все буремне ХХ століття. Віддана українка у 1943 р. мусила покинути свою Батьківщину й до кінця життя залишатися в еміграції. Місцем її проживання у вигнанні стала Західна Німеччина, де вона не припиняла опрацьовувати історію України. Підсумком її осмислення минулого свого наро-

ду стала двотомна «Історія України», в якій подано авторську концепцію історії українства. Її авторський погляд зупинявся на всіх ключових моментах українського буття. Не обійшла вона увагою й питання, яке у нинішній час набуло особливої актуальності, а саме політичні зв'язки України доби Хмельниччини з Московією. Яскравим маркером цих стосунків виступає Переяславська угода.

Щоб краще зрозуміти сенс укладання договору, авторка привернула увагу до передумов і прагнення цього союзу з обох сторін. На її погляд, від 1648 р. Богдана Хмельницького не покидала думка про звернення за підтримкою до Московії через загрозу нової війни з Польщею, брак союзників, внутрішніх повстань і переселення втікачів на Схід. Різними методами, серед яких були навіть погрози, він звертався по допомогу. Але усе було марно, тому що для Московського уряду мир з Польщею був у пріоритеті.

У цій частині Н. Полонська-Василенко цитує М. Грушевського та В. Ключевського, які одноголосно писали про знецінення української держави, очікування її ослаблення задля взяття під свій контроль. Обидва історики – український та російський – вважали, що Московський уряд уникав союзу, коли Україна ще могла боротися на рівних і могла бути сильним союзником, а не маленькою слабкою країною під «сильним крилом» Московії, чого бажала остання [1, 22]. Але в Москві також не забували про свої інтереси, де вони бачили вихід до Чорного моря і на захід, забезпечуючи свою владу на сході, а також захист від ймовірного нападу Польщі та союзу з Туреччиною. Подібний перебіг думок, на жаль, ми можемо простежити у російській владі і сьогодні.

Усе-таки Н. Полонська-Василенко зазначає, що 1 жовтня 1653 р. Земський Собор у Москві, як завжди, у своїй нахабній манері ухвалив союз, інтерпретуючи це взяттям України «під високу руку царя». Вже 1 листопада московське посольство було на кордоні України. Цим поспіхом дослідниця підкреслила московську особливу зацікавленість [1, 23].

Цікавим акцентом історикinia зазначає виснаженість Б. Хмельницького війною та думками про похорон Тимоша, через що до Переяслава він прибув значно пізніше, а також уникав урочистостей, зближення з послами, через що для переговорів і було обрано Переяслав.

Історикinia не забула звернути увагу на інцидент, який трапився в Успенському соборі. Коли духовенство хотіло прийняти до присяги гетьмана та старшину, Хмельницький прагнув, щоб послі першими принесли присягу від імені царя, що викликало обурення і навіть відмову. Кілька годин тривала нарада та вмовляння, на що були відмови і обіцянки. Навіщо ж Хмельницький так хотів цієї присяги? Справа у тому, що так вимагалось урочисте, формальне ствердження україно-московського союзу, де також виявлялась рівноправність сторін. Чи була присяга, чи ні – це питання поділило думки науковців, а сучасники схилиються до позитивної відповіді, спираючись на обіцянки царя. У підведенні результатів переговорів Н. Полонська-Василенко процитувала О. Оглобліна, який резюмував сенс переговорів двома пунктами. Перший – встановлення союзу між країнами, другий – гарантія на збереження Української державності [1, 24].

Окремо історикinia розкрила характер і значення Московського договору 1654 р., розпочинаючи зі слів, що в історичній науці і до цього часу нема сталої

думки щодо характеру Переяславського договору. Знову звертаючись до сучасників, висловила їхню думку про те, що договір жодною мірою не порушував суверенітету України. Цікаво, що дійсно довгий час для Московської влади ця угода означала прийняття української державності, але за умови постійного використання слова «підданий». Проте Наталія Дмитрівна стверджує, що у той час воно не мало того сенсу, який має нині, що підданих називали холопами і нічого ганебного не малось на увазі, але на нашу думку, такі історичні вирази сьогодні дають змогу російській владі та науковцям інтерпретувати це на свою користь, а трактування листів Б. Хмельницького як благання царя взяти Україну у склад чи возз'єднати з Росією є неправильним, тому що йшлося про союз та підтримку, а не підданість. Важливим доказом суверенності гетьманської України є чисельні союзи, укладені після 1654 р. з різними державами. Яскраво простежується інформація про розуміння чужинцями нового становища України, наприклад, польська влада вважала Хмельницького паном руського народу і почала пошук шляхів примирення. Шведський король знав про договір і писав, що він полишав свободу народу цілою і непорушною. А французький уряд бачив у цьому відпочинок України від війни з Польщею [1, 26–27].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що незважаючи на типові російські погляди, про Україну, яка перебувала у підданстві внаслідок Переяславсько-Московського союзу, ціла низка фактів спростовує цю версію. На жаль, Україна опинилась у становищі, коли довелося просити допомоги у Росії, домовлятися про союз. Ми можемо спостерігати, як російська влада та її ставлення не змінюються і до сьогодні. Своєю нахабністю, самовизнаною величністю та фальшивою дружельюбною Росія присипляла увагу українців, методично вводячи нас в оману. Наталія Полонська-Василенко влучно подала інформацію про причини та сенс угоди, послідовно наголошуючи на суверенності Української держави.

Джерела та література

1. Полонська-Василенко Н. Історія України: у 2 т. Т. 2 (від середини XVII сторіччя до 1923 року). 3-тє вид. Київ: Либідь, 1995. 608 с.

Джос Кирило

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЗАКОНОДАВЧІ ДЖЕРЕЛА ІЗ ІСТОРІЇ УНР: ДЖЕРЕЛА ПРАВА

Ключові слова: *Українська революція, Українська Центральна Рада, Тимчасовий уряд, установчі збори, універсали, автономія, державотворення.*

Keywords: *Ukrainian Revolution, Ukrainian Central Rada, Provisional Government, constituent assembly, universals, autonomy, stateformation.*

Вивчення історії дає змогу оцінювати сучасне і прогнозувати майбутнє. Саме тому революційне минуле українського народу завжди перебувало в полі зору вчених. Однією з визначальних подій в історії українського державотворення і правотворення є прийняття Конституції Української Народної Республіки у 1918 р. Останній правовий акт Центральної Ради є результатом законотворчої